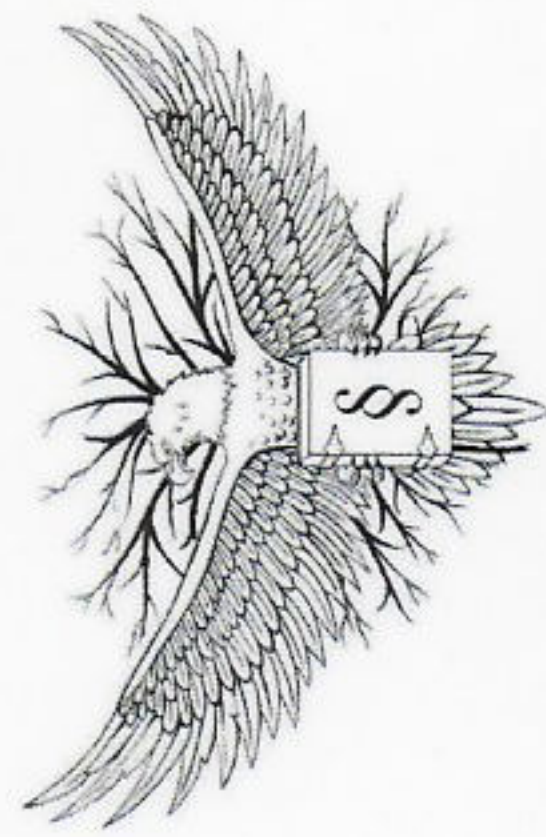

Debreceni Egyetem
Állam- és
Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

A JOG TUDOMÁNYA, A MINDENNAPOK JOGA II.

KONFERENCIAKÖTET

DE Praetor Szakkollégium
Debrecen, 2019

A jog tudománya, a mindennapok joga II.

Konferenciakötet

Debrecen, 2019

Szerkesztette: Dr. Siska Katalin–Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett

Összeállította: Papp László J.

ISBN 978-963-490-124-2

© A szerzők, 2019

© DE-ÁJK Praetor Szakkollégium, 2019

© Debreceni Egyetem, 2019

Kiadja a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Technikai szerkesztő: Papp László J.

Fedélterv: Papp László J.

Cím betűtípus: Copyright © 2012, Natanael Gama, Font Name 'Cinzel'

Cím betűtípus: Copyright © 2010, Santiago Orozco, Font Name 'Josefin'

Nyomdai előállítás: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

E-mail: digitallsapiens@gmail.com

Felelős vezető: Varga Tibor

Minden jog fenntartva!

Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Bodnár Beáta: Sport és Büntetőjog – Az ustavka és a sértett kapcsolata	9
Győri Ágoston: A Debreceni Református Kollégium iskolai törvényszékének működése és az általa kiszabott büntetések a 17–19. században	23
Ivánka-Tóth Barbara Stella: A génmódosított növények nemzetközi jogi szabályozása	34
Jóó László Ádám: Észak-Erdély visszacsatolásának jogszabályi háttere	45
Kőhalmi Máté: Beszámítási és belátási képesség	58
Dr. Monok Tamás: Az ingatlanok értékesítésére és bérbeadására vonatkozó jogügyletek, valamint az ezekhez kapcsolódó szerződési biztosítékok adójogi megítélése	70
Salvador Neto Luis: A menedékjog nemzetközi vetületei	80
Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin: A török magyar diplomáciai kapcsolatok Atatürk korában	99
Szabó Mercédesz Ibolya: Általános és egyedi elvárhatóság a munkajogban az együttműködési kötelezettség tükrében	115
Tóth Fanni: A GDPR újdonosságai – a rendeletjelleg és az érintettek jogai	126
Dr. Wágner Tamás Zoltán: Mi áll valójában az Európai Bizottság új adójavaslatának a hátterében?	146

Irodalomjegyzék

- Ars Boni: A GMO nemzetközi jogi szabályozásának áttekintése (2018.02.05.)
in: arsboni.hu
<https://arsboni.hu/a-gmo-nemzetkozi-jogi-szabalyozasanak-attekintese/>
(letöltve: 2019.04.09.)
- ScienceHistoryInstitute.org: Herbert Boyer and Stanley Cohen (2017)
in: sciencehistory.org
(<https://www.sciencehistory.org/historical-profile/herbert-w-boyer-and-stanley-n-cohen>)
(letöltve: 2019.04.11.)
- Parlament.hu: Infójegyzet (2015/24 GMO) – Genetikailag módosított élőlények
in: parlament.hu
(https://www.parlament.hu/documents/10181/303867/2015_24_gmo/d07437e8-0e9a-4e86-91b9-3f736e9dee00)
(letöltve: 2019.04.15.)
- ARC: Pioneer's GM maize 1507: a case history (2014)
in: arc.2020.eu
(<http://www.arc2020.eu/pioneers-gm-maize-1507-a-case-history/>)
(letöltve: 2019.05.13.)
- Dr. Heszky László: A GMO-növényekről tárgyilagosan (2013 november)
In: [gbi.mkk.szie.hu](http://gbi.mkk.szie.hu/genetika/pdf/Heszky/HL-2013_12.pdf)
(http://gbi.mkk.szie.hu/genetika/pdf/Heszky/HL-2013_12.pdf)
(letöltve: 2019.05.04.)

Joó László Ádám: Észak-Erdély visszacsatolásának jogszabályi háttere

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, III. évfolyam, jogász szak

Kulcsszavak: *Northern Transylvania, Second Vienna Award, administration, jurisdiction*

Bevezetés

1940. augusztus 30-án a húsz éve tartó magyar revíziós politika elérte talán legnagyobb sikerét: a trianoni békeszerződés által a Román Királyság részévé vált Partium és Erdély egy része – több mint 43 ezer km²-nyi terület – visszatért a magyar állam fennhatósága alá. Azokban az években összesen négyszer gyarapodott az ország területe, de mind nagyságában, mind népességszámában Észak-Erdély számított a legjelentősebbnek. Az országrész ekképpen elnevezése a tárgyalt időszakban vált földrajzi fogalomból politikai fogalomká, hiszen sem azelőtt, sem azóta nem fordult elő, hogy Erdély kettéosztva két állam fennhatósága alatt álljon.¹ Azt sem lenne érdemes elhallgatni, hogy Nagyszalonta, Nagyvárad és Szatmárnémeti környéke, bár Észak-Erdéllyel együtt tért vissza, a történelmi Partiumban fekszik, és éppen ezért a hivatalos megfogalmazás szerint „a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrész” névvel illették az ekkor visszaszerzett területet.

Az említett napon a bécsi Belvedere kastélyban a Német Birodalom és az Olasz Királyság külügyminiszterei – Joachim von Ribbentrop és Galeazzo Ciano – a magyar és a román kormány küldöttei elé terjesztették az általuk megállapított új határvonal tervezetét, amelyet mindkét fél elfogadott. Az esemény a második bécsi döntés néven ismeretes, minthogy az említett helyszínen 1938-ban egy hasonló tárgyú döntőbíróági határozat is létrejött, amely az akkori Csehszlovákia déli részét juttatta vissza Magyarországnak. 1940 nyarán, miután a Szovjetunió megszálta a Romániához tartozó Besszarábiát, a magyar kormány kezdeményezésére megkezdődtek a tárgyalások az al-dunai Szörényvárotról (Turnu Severin), de a gyökeresen eltérő álláspontok miatt a német és az olasz kormány vállalta a döntőbíráskodást, a küszöbön álló háborút elkerülendő.

A magyarországi és romániai kommunista diktatúrák bukása óta számos történelmi tárgyú mű keletkezett, amely a terület birtokbavételét hivatott feldolgozni, (ezek közül

¹ Erdély jogtörténeti fogalmáról lásd bővebben: Veress Emőd (szerk.), *Erdély jogtörténete*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2018, 15-19.

kiemelkednek Ablonczy Balázs és Romsics Ignác átfogó munkái²), de mindeztől a jogtörténet nem sok szót ejtett erről. Pedig az a tény, hogy egy ekkora országrész a XX. század közepén visszakerült a magyar állam fennhatósága alá, felveti azt a kérdést, hogy két évtized után miként lehetett visszailleszteni a Magyar Királyság jogrendszerébe. E dolgozatomban megkísérlem felvázolni a „keleti és erdélyi országrész” visszacsatolásának jogszabályi hátterét.

1. A katonai közigazgatás – híd a jogrendszerek között

„Feledhetetlenül gyönyörű jelenetek között bevonult Kolozsvárra a honvédség. Százrezres tömeg ünnepelte a felszabadult öröm és a tesztéri szeretet minden meghatolt megnyilvánulásával Kolozsvár történelmi napját”³ – adta hírül a kolozsvári *Ellenzék* című napilap címlapja az 1940. szeptember 11-én történt eseményekről szóló tudósításában.

A bevonulás másnapján a városban is hatályba lépett a katonai közigazgatás, amely a polgári közigazgatás újjászervezéséig volt hivatott végezni az állami adminisztrációt a megszállt területeken. Habár kevesebb mint három hónapig állt fenn, és a működése nem volt annyira tökéletes, mint ahogyan eltervezték, ez az igazgatási forma biztosította a rendezett átmenetet a két állam jogrendszer közötti váltás során. A katonai közigazgatás megszervezésének alapjául a Honvédelmi Minisztérium által 1940 májusában (!) kiadott „*Utasítás a katonai közigazgatás megszervezésére a felszabaduló Észak-Erdély területén*” című dokumentum szolgált, amely a struktúra mellett arról is rendelkezett, hogy milyen szempontok alapján kell kiválasztani a leendő tisztviselőket.⁴

A polgári közigazgatás rendszeréhez hasonlóan ez is több szinten szerveződött: a járási (városi), vármegyei és „regionális” (hadserg) szinteken a Honvédség tisztjei mellett közigazgatási előadók intézték az ügyeket és készítették elő az átmenetet, a járási parancsnokságon 20-22, a vármegyei parancsnokságon 42 főnyi állományban.⁵ A Szatmárnémetiben, Marosvásárhelyen és Kolozsvárott (október 3-tól már csak az utóbbi városban) működő hadseregparancsnokságok mellé egy-egy kormány megbízottat is kineveztek, valamint Papp József szintén ilyen minőségben a Vezérkari Főnökség és a m. kir.

² Ablonczy Balázs, *A visszatért Erdély*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2011; Romsics Ignác, *Erdély elvesztése 1918-1947*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018, 26.

³ *Erdély fővárosa visszatért az anyaföldre*! Ellenzék, LXI. évf., 209. szám, 1.

⁴ A legfőbb kiválasztási szempontok a megbízhatóság, a képzettség, a szakmai tudás, a magyar és a román nyelvi ismerete, valamint a magyarsághoz való hűség voltak. In: SÁRÁNDI Tamás, *Fejezetek az észak-erdélyi katonai közigazgatás történetéből*, Limes – Tudományos Szemle, 25. évf., 2012/2. 68-70.

⁵ SÁRÁNDI Tamás, *Levelezélt visszacsatolás, A magyar katonai közigazgatás Észak-Erdélyben, 1940*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2016, 30-32.

kormány közötti kapcsolattartást segítette.⁶ A községi előjárások továbbra is tisztán polgári összetételűek maradtak.

A katonai közigazgatás talán legnagyobb érdeme az volt, hogy biztosította a közellátás zavartalanását az egész visszacsatolt területen, azon belül is Székelyföldön, ahová 10686 tonna árut (búzá, kukoricát, benzinszeszt, petróleumot stb.) kellett elszállítani a tél beállta előtt, közvetlen vasúti összeköttetés nélkül.⁷

2. A törvényi háttér

2.1. Az 1940. évi XXVI. törvények

Habár a Honvédség bevonulása szeptember 5. és 13. között megtörtént, csak október 8-án lépett hatályba az 1940. évi XXVI. törvények a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről. A jogszabály a Felvidék déli része és Kárpátalja visszacsatolásáról szóló 1938. évi XXXIV. és 1939. évi VI. törvényekhez hasonlóan számos különböző rendelkezést tartalmazott, amelyek közül a legfontosabbakat emelem ki.

A törvényhozás a preambulumban háláját fejezte ki a baráti német és olasz kormányok tevékenységéért, amely által a döntőbírósi határozat létrejött. Ezután az országgyűlés a magyar királyi kormány beleegyezését megerősítve a területet a magyar állam területével egyesítette.

A lakosság törvényhozásbeli képviselőit volt hivatott biztosítani a 2. §, amelynek értelmében az országgyűlés tagjai a képviselőházba legfeljebb hatvanhárom tagot hívhattak meg a visszacsatolt keleti és erdélyi országrész lakói közül – a miniszterelnök (Teleki Pál) indítványára. Ebből negyvennyolc mandátum a magyarokat, tizenkettő a románokat (behívásukat a Romániában maradt magyarság képviselőinek biztosításáig elhalasztották) és három a németeket illette meg.⁸ Szintén ezt szolgálta a kormányzó 1926. évi XXII. törvények 23. §-ában biztosított jogának további bővítése, hogy tizenkettővel több (összesen ötvennyolc) érdemes személyt nevezzen ki felsőházi taggá a kormány javaslatára. A kinevezéseknél

⁶ SÁRÁNDI, *Levelezélt... i.m.* 32-34.

⁷ FARKAS Endre, *A katonai közigazgatás*, Magyar Katonai Szemle, XII. évf., 1942/3. 156-157.

⁸ BENKŐ Levente, *Magyar nemzetiségi politika Észak-Erdélyben (1940-1944)*, Pro Minoritate, 2002/ősz, 15.

előnyben részesítették a korábbi Országos Magyar Pártban és a Magyar Népközségben szerepet vállalt politikusokat.⁹

Mindazok a román állampolgárok, akik a visszacsatolt területen éltek, automatikusan megszerezték a magyar állampolgárságot, de hat hónapon belül „optálhattak” (kérelmezhetették meglévő állampolgárságuk fennmaradását; erről maga a döntőbírói határozat rendelkezett¹⁰), viszont ebben az esetben további egy éven belül el kellett hagyniuk Magyarországot. Akik a Romániánál maradt erdélyi részben rendelkeztek állandó lakóhellyel, ugyanezeket a lehetőségeket élvezték.

A belügyminiszter (Keresztes-Fischer Ferenc) valamint a vallás- és közoktatásiügyi miniszter (Hóman Bálint) felhatalmazást kaptak, hogy az alájuk rendelt tisztviselői és a tanítói/tanári állásokat a törvényhozás további rendelkezéséig az állományban lévő személyekkel betölthessék. A vasúti forgalom biztosítása érdekében a kormány felhatalmazást kapott minden ezirányú intézkedés megtételére. Erre azért is volt szükség, mert az új határvonal a Kolozsvár és Marosvásárhely közötti vasútvonal egy részét Románia területének hagyta, ami elengedhetetlenül tette egy új vasúti összeköttetés kialakítását a két város, valamint Székelyföld és az ország többi része között.

Bár a törvényben a fenti rendelkezések közé van iktatva, célszerűnek láttam kiemelni azokat közül a kormány törvényhozás általi felhatalmazását arra, hogy megtegye „mindazokat az intézkedéseket, amelyek a visszacsatolt terület közigazgatásának, törvénykezelésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek.” 1940 őszén (csakúgy mint 1938-ban és 1939-ben) szükség volt a fenti intézkedések mihamarabbi megtételére, így érthető módon a kormány rendeletalkotással jóval rövidebb idő alatt meghozhatta a döntéseket, mint a kétkamarás országgyűlés. Ennek azonban volt egy korlátja: a törvényhozási tárgykörben hozott rendeleteket hat hónapon belül be kellett mutatni jóváhagyás végett az országgyűlésnek. Egyszersmind jóváhagyottak a kormány és a miniszterek azon rendeletei és intézkedései, amelyeket korábban e körben hoztak. E törvény rendelkezéseit összevetve a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvényekben foglalt kivételes hatalomra vonatkozó szabályokkal megállapítható, hogy a kormány mindkét esetben rendeletben szabályozhatott bizonyos törvényhozási tárgyköröket, azonban a második jogszabály 141. § (3) bekezdése értelmében a törvényhatósági és községi önkormányzat rendszerét módosító vagy megszüntető rendelkezéseket kibocsátani nem volt jogosult. Ezzel

⁹ A kinevezettek névsorát lásd: SIMON Zsuzsa, *Erdély köz- és szakigazgatása a második bécsi döntés után*, Regio – Kisebbség, politika, társadalom, VI. évf., 1995/4. 60-82.

¹⁰ HORVÁTH Csaba – LENGYEL Ferenc, *A délvideki hadművelet*, Püldo Kiadó, Nagykövácsi, 2003, 22.

ellentétnek látszik az 1940. évi XXVI. törvényeknek a közigazgatásra utaló felhatalmazása, amely alapján – mint később látni fogjuk – a kormányrendeletekben állapította meg a visszacsatolt területek közigazgatását. Ezt feloldhatjuk azzal, hogy e területeken a magyar állam szemszögéből nem egy fennálló törvényhatósági és községi önkormányzati rendszert kellett módosítani vagy megszüntetni, hanem egy újat létrehozni. Így a meglévő védelmét biztosítani hivatott rendelkezés szellemével mégsem ellentétes a közigazgatás kormány általi kiépítésére vonatkozó felhatalmazás. Megjegyzendő, hogy az 1940. évi XXVI. törvények hatálybalépése előtt egyes rendeleteket az 1939. évi II. törvényekben biztosított felhatalmazás alapján bocsátott ki a kormány.¹¹

2.2. Az 1940. évi XXVII. törvények

Az 1940 őszi visszavert területekkel együtt ismét a magyar állam fennhatósága alá kerültek bizonyos keresztény vallásfelekezetek igazgatási egységei, amelyek vezetőit (püspökök, főgondnokok stb.) az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. évi XXII. törvények szellemében felsőházi tagság illette meg. Így a római katolikus egyháznagyok közül a kassai, a nagyvárad, a rozsnói és a szatmári megyéspüspökök, „az erdélyi római katolikus egyházmegye Magyarországhoz visszacsatolt részét a vallás- és közoktatásiügyi miniszter hozzájárulásával kormányzó egyháznagy, [...] a munkácsi, a nagyvárad és a szamosújvári görög szertartású római katolikus megyéspüspök, az eperjesi görög szertartású római katolikus egyházmegye Magyarországhoz tartozó részének apostoli kormányzója, továbbá [...], a jászvári prépost, [...] az Erdélyi Római Katolikus Státus újjászervezéséig, az erdélyi római katolikus egyházmegyében szervezett igazgató-tanács világi elnöke vagy helyettese” felsőházi tagokká váltak.

A Magyarországi Református Egyházat azután mind az öt egyházkerületnek püspöke és főgondnoka (így az erdélyi is) képviselhette a felsőházban, ami azzal magyarázható, hogy minden visszavert területen jelentős számú református vallású személy élt, így a vallásfelekezetek hívei lélekszámának aránya megkövetelte a bővítést. A Magyarországi Evangélikus Egyház képviselőinek száma négyről ötre nőtt, míg a kormányzó a kormány

¹¹ Például a katonai közigazgatás szerveihez, valamint a katonai közigazgatás alá tartozó polgári közigazgatási, igazságügyi és üzemi szervekhez polgári személyek kirendeléséről szóló 5.870/1940. M. E. számú kormányrendeletet a 141. § (2) bekezdése, a rögtönbíráskodás kihirdetésének a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területekre kiterjesztése tárgyában hozott 6.440/1940. M. E. számú kormányrendeletet a 221. § alapján.

javaslatára a budain kívül egy görögkeleti püspököt jelölt ki. Említésre méltó, hogy az izraelita vallásfelekezetek ekkortól nem delegálhattak felsőházi tagot, ami a kor tendenciába beleillik.

2.3. Az 1940. évi XXVIII. törvénycikk

Habár a visszacsatolt keleti és erdélyi területek jogrendszerének reintegrációját közvetlenül nem érintette, említésre méltó ez a jogszabály is, mivel az 1921. évi XXV. törvénycikk rendelkezései alapján Szegedre költöztetett kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem felszabadult egykori székvárosába való visszahelyezéséről rendelkezett. Erdély megszállásakor 1919-ben a román állam birtokba vette az egyetem épületeit, így az intézmény átmenetileg Budapesten, majd Szegeden talált otthonra. A dél-alföldi város tárt karokkal fogadta az elüldözött universitást, így két évtized alatt a tudomány fellegvárává válhatott.

1940-ben kínálkozott az alkalom, hogy Kolozsvárott újjászervezzék a magyar nyelvű felsőoktatást, és kézenfekvő volt, hogy a szegedi egyetemet helyezték vissza régi székhelyére. Ebből arra következtethetnénk, hogy Szegeden megszűnt a felsőoktatás, és a teljes tanári kart áthelyezték Kolozsvárra. Ám a kettő közül egyik sem valósult meg: a törvény rendelkezett a M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról Szegeden, amely a korábbi intézmény szellemi utódjává vált, és a kolozsvári egyetemen sem minden szegedi tanár folytatta munkáját, hanem az ország minden egyeteméről pályázhattak ottani tanári állásokra.

E tanulmány írója és legtöbb olvasója szemszögéből a jog- és államtudományi kar sorsa a leginkább figyelemreméltó, minthogy 1872 óta a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem ezen kara egyike volt azon fakultásoknak,¹² ahol Magyarországon egyetemi szintű jogászképzés folyt. Olyan kiváló professzorok tanítottak itt, mint Bónis György (magyar alkotmány- és jogtörténet), Finkay Ferenc (büntetőjog), Horváth Barna (jogbölcsület) és Buza László (nemzetközi jog). A joghallgatók a teljes létszám több mint felét tették ki, hiszen az 1940/41-es tanévben 1480-an látogatták az előadásokat¹³.

¹² Budapesten, Debrecenben, Pécsen és 1921-től 1940-ig Szegeden folyt egyetemi szintű jogi oktatás, azonban a Kolozsvárra való visszaköltözés után a M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetemen szüneteltették.

¹³ GAAL György, *Egyetem a Farkas utcában, A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2012, 103-104.

3. A rendeleti háttér

Amint fentebb említettem, az 1940. évi XXVI. törvénycikk felhatalmazást adott a minisztériumnak (kormánynak), hogy megtegye „mindazokat az intézkedéseket, amelyek a visszacsatolt terület közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek.” Ezen felhatalmazás alapján a kormány és egyes tagjai számos rendeletet bocsátottak ki, amelyeket a Budapesti Közlönyben nap mint nap tettek közzé. Ezek közül jelen dolgozatomban a közigazgatás és az igazságszolgáltatás újjászervezésével kapcsolatos jogszabályokat fogom ismertetni, megemlítve azt, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 24.024/1940. VKM. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszaesatolt keleti és erdélyi területen a közoktatásügy ideiglenes szabályozásáról és a m. kir. rendőrkapitányságok szervezéséről szóló 108.141/1940. VI. a. számú belügyminiszteri rendelet mellett a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszternek a kolozsvári és nagyvárad kerületi postaigazgatóság létesítése tárgyában hozott 250.175/1940. IV. 1. számú rendelete is ekkor keletkezett.

3.1. A prefectura után újra vármegyháza – a közigazgatás újjászervezése

„Hísz évvel ezelőtt hagyta el a vármegyháza Nagyváradot és elköltözött ideiglenes szállására Berettyóújfaluba. Most hísz év után Csonka Biharmegye ünnepélyes búcsúközgyűlést tartott a berettyóújfalusi (sic!) megyeházában.”¹⁴ A vármegye egyike volt azoknak, amelyeknek korábbi központját a trianoni határok elszakították az országtól, ezért a törvényhatóság Berettyóújfalú nagyközségben talált otthonra két évtizedre. A m. kir. minisztériumnak a visszatért keleti és erdélyi részek közigazgatásáról szóló 7.800/1940. M. E. számú rendelete egyesítette a vármegye kettéosztott területét, és székhelyül Nagyváradot állapította meg. A rendelet a román megszállás előtti területi beosztáshoz igazította a régi-új vármegyéek határait, amelyekből tizenhárom sorolt fel: Bihar, Szatmár, Bereg, Ugocsa,¹⁵ Máramaros, Szilágy, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód, Kolozs, Maros-Torda, Udvarhely, Csík és Háromszék. A járási beosztást a 23.300/1940. B. M. számú belügyminiszteri rendelet határozta meg.¹⁶ Négy nagyváros: Nagyvárad, Szatmárnémeti, Kolozsvár és Marosvásárhely

¹⁴ *Csonka Biharmegye ünnepélyes közgyűlése*, Ellenzék, LXI. évf., 224. szám, 4.

¹⁵ Szatmár és Ugocsa vármegyéek területének egy része, Bereg vármegye egésze a Dél-Felvidék 1938-as és Kárpátalja 1939-es visszacsatolásakor került magyar fennhatóság alá.

¹⁶ Mindkét jogszabály 1940. november 26-án, a polgári közigazgatás újraindulásának napján lépett hatályba.

visszanyerte törvényhatósági jogát, valamint a megyei városok száma tizenhéttel gyarapodott (ezek közül Nagyszalonta, Bánffyhunyad és Gyergyószentmiklós 1920 előtt nem voltak rendezett tanácsú városok).

A közigazgatás alapjainak meghatározása után szükség volt a hivatalokat működtető személyek – alispánok, szolgabírák, polgármesterek, tisztviselők – szolgálatba állítására. Mivel a helyzet gyors döntéseket kívánt (a törvényhozás is ezért adott a kormánynak széleskörű felhatalmazást), a választások megtartását mellőzték, és csak kinevezés alapján lehetett elnyerni az egyes pozíciókat. Választásokat később sem tartottak a területen, mivel az 1940. évi XXXI. törvénycikk egy évvel, az 1941. évi XIX. törvénycikk „a törvényhozás további intézkedéséig” meghosszabbította a választott tisztviselők megbízatását, az 1942. évi XXII. törvénycikk pedig legkésőbb az 1947. év végéig belügyminiszteri kinevezéshez kötötte azokat.¹⁷

A 7.800/1940. M. E. számú rendelet 10. §-a a megyei városok, valamint a nagy- és kisközségek képviselő-testületi tagjainak számát harminc, húsz és tíz főben maximalta az alispán, utóbbi két esetben a főszolgabíró általi kinevezés mellett. A 900/1941. M. E. számú rendelet alapján azoknak, akik kinevezésüket kérték a közszolgalatba, személyi lapot kellett kitölteniük, amelyeket vármegyéenként véleményező bizottságok továbbítottak a minisztériumoknak.¹⁸ A közigazgatásba kinevezettek 69,7 %-a származott a visszacsatolt keleti és erdélyi területekről és csak 25,1 %-uk az anyaországból,¹⁹ azonban utóbbiak jelenléte feszültséget keltett a helyi lakosságban, mivel az ottani viszonyok ismeretlenek voltak számukra, bár az anyaországban szerzett közigazgatási tapasztalatuk elősegítette a magyar állam jogrendszerének kiterjesztését.

A rendeletekben foglalt eltérések kivételével az anyaországban hatályos normák szabályozták a közigazgatás rendszerét és működését, többek között a közigazgatási bizottságról szóló 1876. évi VI. törvénycikk, a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikk, a községekről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk és a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvénycikk.

¹⁷ CSILLÉRY Edit, *Közzalkalmazottak és köztisztviselők Észak-Erdélyben a második bécsi döntést követően*,

Limes – Tudományos Szemle, 19. évf., 2006/2. 74.

¹⁸ Uo. 75.

¹⁹ Uo. 79.

3.2. A törvénykezési rendszer újjászervezése

„Tegnap délelőtt folyt le ünnepélyes külsőségek között a felszabadult és újjáalakult kolozsvári ítélőtábla, törvényszék, ügyészség, továbbá az egyesített járásbíróságok megalakulása.”²⁰ A visszacsatolást követően a végrehajtás mellett a másik hatalmi ág, a bíráskodás megszervezését is mihamarabb véghez kellett vinni, mivel a kor magyar polgári állama sem működhetett volna a magánjogi viták rendezésére és az állami kényszermonopólium érvényesítésére szolgáló bírósági rendszer fennállása nélkül.

A 7.810/1940. M. E. számú kormányrendelet Kolozsvárott, Nagyváradon és Marosvásárhelyen ítélőtáblák felállítását írta elő, valamint ezek mellett főügyészségek létrehozását. Tizenegy törvényszék, ezek mellett ugyanennyi ügyészség, valamint negyvenhét járásbíróság is létesült a rendelet alapján.

A bírák és ügyészek mindössze 16,4 %-a származott az anyaország területéről, a többiek nagy része minden bizonnyal a visszacsatolt területről vagy Dél-Erdélyből származott.²¹ A vonatkozó törvény rendelkezéseit kiegészítve a rendelet 1943. december 31-ig azon személyek kinevezését is megengedte, akik 1940. augusztus 30-án a visszacsatolt területeken hatályban volt jogszabályok alapján kinevezhetők voltak, „valamint azt is, aki a jogtudori oklevelet megszerezte és valamelyik román ügyvédi kamaránál az ügyvédek névjegyzékébe legalább hat évig be volt jegyezve [...]”.

A bíróságok a polgári peres eljárás és egyes nemperes eljárások szabályozása tárgyában hozott 8.220/1940. M. E. számú minisztériumi rendeletben foglalt eltérésekkel alkalmazták a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikket, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikket pedig a magyar polgári büntetőbíráskodás működésének megkezdése tárgyában hozott 7.980/1940. M. E. számú rendeletben foglalt kiegészítésekkel. Mindkét rendelet nagy hangsúlyt fektetett a hatáskör és az illetékesség kérdésére, mivel számos polgári és büntető ügyet a korábbi román bíróságoktól vettek át, és az újonnan indult ügyek közül is sok a román jogrendszerben gyökerezett, amely a frankofón jogcsaládba tartozott, szemben a germán típusú magyarral.

²⁰ Dr. Vékás Lajos *Itélőtáblai elnök beiktatása*, Magyar Lapok, IX. évf., 256. szám, 6.

²¹ CSILLÉRY, i.m. 79.

Összefoglalás

A második bécsi döntés rövid, de annál tartalmasabb négy évre újra a Magyar Királyság részévé tette a Partium és Erdély északi részeit. Ez idő alatt az ország vezetése számos fejlesztést fogantatosított a területen, az egyesületek és a köztisztviselők új erőre kaptak, és fellendült a turizmus is. Témám szempontjából azonban az a kérdés merült fel, hogy miként volt lehetséges egy ekkora országrészt reintegrálni a magyar állam jogrendszerébe. Láthatunk, hogy a kezdeti katonai közigazgatás alatt és után néhány törvény és jóval több rendelet lépett hatályba, amelyek kifejezetten a jogrendszer kiterjesztését voltak hivatottak szabályozni. Természetesen nem ment zökkenőmentesen az átmenet, hiszen a nemzetiségi ellentétek mellett az anyaországból érkezett állami alkalmazottak jelenléte még a magyarok körében is feszültséget keltett. Az állam a lehető legteljesebb mértékben próbálta visszaállítani a román megszállás előtti állapotot, ami a vármegyéik területének megállapításában is tükröződött. Minden hiba ellenére a helyi magyarság szempontjából mégis meghatározó volt a rövid magyar fennhatóság, hiszen reményt ébresztett arra, hogy a kevésbé toleráns román királyi kormányzás után jöhet olyan időszak, amelyben meg tudják élni magyarságukat. A székely legény szavai sokak ajkára rílettek: „*hálát adtam az Úristennek, hogy az én kedvemért Romániából Magyarországot csinált.*”²²

Abstract

The legislative background of the reannexation of Northern Transylvania

In 1940 the Second Vienna Award reattached the Northern parts of Transylvania and Partium to Hungary. In the first three months military administration had governed it, before the Hungarian civil administration was introduced. Some acts and much more decrees were constituted to extend the legal system of Hungary over the land. Thousands of officials, judges and teachers – mostly Hungarians – got their promotions. The jurisdictional system was reorganized and the Ferenc József University returned from Szeged to Kolozsvár. The reannexation affected the number of the members of the parliament too, because it grew by more than a hundred seats.

²² WASS Albert, *Adjátok vissza a hegyeimet!*, Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2002, 101.

Irodalomjegyzék

Könyvek

- GAAL György (2012): *Egyetem a Farkas utcában, A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 103-104.
- HORVÁTH Csaba – LENGYEL Ferenc (2003): *A délvidéki hadművelet*, Püski Kiadó, Nagykovácsi, 22.
- SÁRÁNDI Tamás (2016): *Levezényelt visszacsatolás, A magyar katonai közigazgatás Észak-Erdélyben, 1940*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 30-34.
- VERESS Emőd (szerk.) (2018): *Erdély jogtörténete*, Forum Iuris, Kolozsvár, 15-19.

Folyóiratok

- BENKŐ Levente (2002): Magyar nemzetiségi politika Észak-Erdélyben (1940-1944), *Pro Minoritate*, 2002/ősz, 15.
- CSILLÉRY Edit (2006): Közalkalmazottak és köztisztviselők Észak-Erdélyben a második bécsi döntést követően, *Limes – Tudományos Szemle*, 19. évf., 2006/2. 74. 79.
- FARKAS Endre (1942): A katonai közigazgatás, *Magyar Katonai Szemle*, XII. évf., 1942/3. 156-157.
- SÁRÁNDI Tamás (2012): Fejezetek az észak-erdélyi katonai közigazgatás történetéből, *Limes – Tudományos Szemle*, 25. évf., 2012/2. 68-70.
- SIMON Zsuzsa (1995): Erdély köz- és szakigazgatása a második bécsi döntés után, *Regio – Kisebbség, politika, társadalom*, VI. évf., 1995/4. 60-82.

Napilapok

Csonka Bihar megye ünnepélyes közgyűlése, Ellenzék, LXI. évf., 224. szám, (1940. szeptember 30.) 4.

Erdély fővárosa visszatért az anyaországhoz! Ellenzék, LXI. évf., 209. szám, (1940. szeptember 13.) 1.

Dr. Vékás Lajos ítélőtáblai elnök beiktatása, Magyar Lapok, IX. évf., 256. szám, (1940. november 28.) 6.

Jogszabályok

1921. évi XXV. törvénycikk a kolozsvári és pozsonyi tudomány egyetem ideiglenes áthelyezéséről 1. §

1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról 23. §

1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről 141. § (3)

1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről

1940. évi XXVII. törvénycikk a keresztény vallásfelekezetek egyháznagyjainak és képviselőinek felsőházi tagságáról

1940. évi XXVIII. törvénycikk a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról 1-3. § (1)

1940. évi XXXI. törvénycikk a törvényhatósági bizottsági tagsági jogról 1. §

1941. évi XIX. törvénycikk a törvényhatósági bizottsági és a községi képviselőtestületi tagsági jogról, továbbá a gyakorlati közigazgatási vizsgára vonatkozó átmeneti szabályokról 1. § (1)

1942. évi XXII. törvénycikk a vármegyei, városi és községi tisztviselők alkalmazásának, valamint egyes szolgálati viszonyainak átmeneti szabályozásáról 1. §

A m. kir. minisztérium 7.800/1940. M. E. számú rendelete. A Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi terület közigazgatása.

A m. kir. belügyminiszternek 23.300/1940. B. M. számú rendelete. A visszacsatolt keleti és erdélyi területen és azzal határos részekben alakított vármegyék járási beosztása.

A m. kir. minisztériumnak 7.810/1940. M. E. számú rendelete a keleti és erdélyi országrészeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásával kapcsolatos igazságügyi szervezeti rendelkezések tárgyában.

A m. kir. minisztériumnak 8.220/1940. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen a polgári peres eljárás és egyes nemperes eljárások szabályozása tárgyában.

A m. kir. minisztériumnak 7.980/1940. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területen a magyar polgári büntetőbíráskodás működésének megkezdése tárgyában.